

---

УДК 81'38

З.І. Висоцька, О.В. Богач

Одеський національний економічний університет, м. Одеса

## **ТЕКСТОВІ СТРУКТУРИ — ВЕРБАЛІЗАТОРИ КАТЕГОРІЇ ЛОГІЧНОСТІ (НА ПРИКЛАДІ ЕКОНОМІЧНИХ ПРАЦЬ ІВАНА ФРАНКА)**

*На прикладі праць І. Франка економічного профілю розглянуто логічність як категорійну ознаку наукової мови. Проаналізовано вербалізатори модально-логічних та предметно-логічних відношень. Простежено функцію вказівних займенників — вербалізаторів зв'язності у науковому тексті. Досліджено роль вставних та вставлених конструкцій — вербалізаторів цілісності тексту.*

**Ключові слова:** *текстові структури, логічність наукової мови, модально-логічні та предметно-логічні відношення, вербалізація зв'язності тексту, вербалізація цілісності тексту.*

Логічність — категорійна ознака наукової мови, яка визначає і структурно-логічну схему організації тексту («логічний конденсат цілого тексту» [2: 39 — 43]), і властивості й механізми розгортання цієї схеми, що відбивають розвиток думки в тексті. Логічність наукової мови корелює з логічним компонентом наукового пізнання: мовні засоби, «максимально відповідаючи вимогам логічного мислення, виражають виключно понятійне мислення» [3: 35]. Водночас тип викладу специфічної наукової інформації узгоджений із комунікативною вимогою необхідної і достатньої повноти представленості форм мислення та відношень між ними (поняттями, судженнями, висновками, логемами). Для характеристики типу викладу в стилістиці наукової мови актуалізовано поняття *підкреслена логічність* (М.М. Кожина) та *відкрита логічність* (А.Н. Васильєва).

Дослідження текстів із «прозорою», логічно стрункою організацією виявляє певну суперечність: з одного боку,

© З.І. ВИСОЦЬКА, О.В. БОГАЧ, 2019

чітка структура змісту, з іншого — порушення послідовності й логічності викладу навіть у «строго» науковому тексті. Ця суперечність детермінована взаємодією логічного та ієрархічного принципів організації змісту, які лежать в основі і змістової сторони тексту, й мовного оформлення цього змісту. Будь-якому рівню ієрархічної системи притаманна дискретність одиниць (понять, суджень, логем; слів, словосполучень, речень та ін.), які у процесі функціонування системи актуалізуються вибірково, утворюючи смислові «свердловини» (термін М.І. Жинкіна). Ці дискретні одиниці об'єднуються за правилами формальної та діалектичної логік й забезпечують цілісність доведення гіпотези. Отже, у системі дискретних одиниць вищого рівня виявляються не тільки строго логічні відношення (як підстава для вмотивування строгої логічності змісту наукового тексту), а й відношення, встановлювані тільки щодо ширшого контексту (як підстава для констатації нестрогої логічності наукового тексту).

Із-поміж усіх функціональних стилів літературної мови логічність є диференційною ознакою саме наукової мови, одним із найважливіших її параметрів (М.М. Кожина, М.П. Котюрова, В.О. Салімовський, Н.В. Данилевська, О.О. Баженова, Г.О. Золотова, Т.В. Матвеева, Л.М. Мазурін, А.Н. Васильєва та ін.).

Актуальність статті зумовлена потребою комплексного дослідження текстових структур, які вербалізують логічні відношення у науковому тексті, зокрема модально-логічні, предметно-логічні, а також текстових структур, що забезпечують зв'язність і цілісність тексту.

Акцентуємо передусім увагу на логічності в аспекті *послідовного викладу поняттєвого змісту* мовних одиниць зі значенням певних логіко-семантичних відношень між поняттями у межах висловлень різного ступеня складності — від окремого речення до цілого тексту.

У реченні логіко-семантичні відношення понять відображають:

1) *модально-логічні відношення* (відношення з об'єктивною дійсністю), які мають значення буття, існування, наявності, а також поширення (у просторі й часі);

2) *предметно-логічні відношення*, що реалізуються при вираженні властивостей предмета, його умовній кваліфікації, при зіставленні з іншими предметами (відношення кваліфікації предмета), а також через відношення залежності (причини — наслідку, підстави — висновку / наслідку, мети). У тексті засобами вербалізації цих значень виступають здебільшого дієслова.

У мові економічних праць І. Франка вербалізатором *модально-логічних* відношень насамперед є дієслово-присудок. Зокрема, один із частотних засобів вираження логіко-семантичних відношень буття, існування, наявності — екзистенційні дієслова *бути, бувати, існувати, знаходитися, перебувати, мати* (у сполучі *ми маємо* — у значенні 'повинні, зобов'язані'), а також словосполучення *мати / знаходити / зайняти місце* та ін. Це один із найбільш семантично й експресивно нейтральних лексичних засобів, функція якого — «сприяти вираженню значення наявності,

існування предметів, явищ, не вносячи додаткової інформації» [1: 45]. Пор.: *Що-що, а наведене вище «спростування» мусить переконати кожного, що в усьому цьому градусі спростувань ми маємо справу з демонстрацією без огляду на те, справді тут є що заперечувати чи ні* [5: 202]; *У пізніші часи, коли людські звичаї трохи пом'якшали, рабство почало зникати, а його місце зайняло підданство* [4: 69]. Наведені приклади засвідчують, що так звані екзистенційні дієслова насамперед виражають об'єктивну модальність, виконують функцію констатації явищ, фактів суспільно-економічної діяльності соціуму.

Можливість, допустовість реалізації об'єктивної модальності передають актуальні для розглядуваних текстів структури з дієсловом *могти*, субстантивом *можливе*: *...листи заставні банку могли бути получені з преміями лотерейними* [4: 174]; *Це не було можливим, доки існували рабство і підданство...* [4: 71].

Модально-логічні відношення в науковому викладі увиразнюють підрядні синтаксичні структури, що допомагають вибудувати логічні зв'язки: *Щоб бути ремісником, треба після нинішньої устави вибути термін у майстра, визволитися, бути прийнятим до цеху і платити аркушик, т. є. податок зарібковий* [5: 162].

Деякі із засвідчених текстових структур, органічних у мові І. Франка, периферизовані в сучасній мовній практиці (*могли бути получені, вибути термін*).

До вербалізаторів модально-логічних відношень належать структури з дієсловами *відбуватися, здійснюватися, реалізуватися, виявлятися* тощо, які виражають узагальнену дію: *Лихва, що душить селянина, це також не що інше, як лише форма, в якій виявляється опанування праці з боку капіталу* [4: 71]; *Надто ліквідатори зреалізують 498 000 з[л.] р[инських] за векселі від бувших членів завідуючої ради і дирекції банку...* [4: 323]. Реальність / нереальність, можливість / неможливість таких дій також увиразнюють текстові структури з модальним складником *могти*: *Проте падіння цієї ціни не може відбуватися безкінечно...* [4: 73].

Пов'язана з вербалізацією модально-логічних відношень констатація існування, наявності реалії, явища, предмета нерідко супроводжується просторово-часовим уточненням, вказівкою на сферу його поширення. Таке уточнення, обмеження в часі передають конструкції, до складу яких входять фазові дієслова *розпочатися, стати, ставати, тривати*, а також контекстуально синонімічні з ними дієслівні одиниці *залишатися* (яким?), *проявлятися, зникати, досягати* (чого?) тощо. Наприклад: *Розуміється, й тут по них небагато можна надіятися, особливо при загальній апатії та малій дбалості про добро краю, яка проявляється в теперішній сесії сеймовій...* [4: 88]; *Правда, й тут автор залишає нас у невідомості, яких власне вигод досягла в Європі Австрія...* [5: 151].

Можливість, імовірність, припустимість такого різновиду дій увиразнюється допоміжними модальними складниками — *мати, могли*: *Лосування виданих облигацій має розпочатися в Львівському окрузі адміністраційнім*

30 цвітня 1858... [4: 105]; *Шляхтич може бути собі власним економом... та залишитися шляхтичем, залишитися суспільним проводирем* [5: 84]. Об'єктивність початку певної дії підкреслює допоміжне дієслово: *У пізніші часи... рабство почало зникати...* [4: 69]. Отже, дієслово у складі присудка може впливати і здебільшого суттєво впливає на модальність усього висловлення.

Модально-логічні відношення в текстових структурах із базовими дієсловами на позначення існування, наявності реалії, явища, предмета увиразнюють підрядні синтаксичні структури: *Гроші, як бачимо, тоді тільки стають капіталом, коли за них купується на торзі робоча сила* [4: 32]; *Доки би тривала спілка, всі члени, що в ній працюють, мали би мати однакове удержання...* [5: 180].

Отже, текстові структури в мові економічних праць І. Франка виражають модально-логічні відношення буттєвості, екзистенційності, констатаційності, а також можливості, ймовірності, реальності, припустимості, початку — кінця певної дії.

*Відношення кваліфікації предмета* в науковому тексті реалізуються за умовного визначення цього предмета, у зв'язку з характеристикою його властивостей та зіставленням з іншими предметами. Пор.: *Звичайно під назвою капіталу у нас розуміються беззглядно гроші* [4: 32]; *Оскільки люди, які займаються домашнім промислом, також платять прибутковий податок і закон вважає їх промисловими підприємцями, вони мають право навчати своїх дітей того промислу* [5: 253].

Об'єктивна характеристика предмета чи явища передбачає вказівку на його сутність, фізичні та інші властивості, входження до складу інших предметів. Також вона виформовується під час зіставлення з іншими предметами, явищами тощо. При цьому кожен такий параметр кваліфікації має свої мовні засоби вираження. Зокрема, сутнісні властивості предмета в аналізованій науковій мові передає дієслово *полягати* ('зводиться до чого-небудь, мати своєю суттю, своїм змістом щось'): *Значить, уся капіталістична продукція полягає на творенні надвишки...* [4: 32]; *Цілий розвиток економічний капіталістичної продукції полягає на тім, що капіталісти всіма силами старалися до крайньої можності збільшити тоту надвишку* [4: 33]. Сьогодні конструкція *полягати на* вже не є нормою української літературної мови.

Об'єктивна модальність також властива тим реченням, центром яких є текстові структури з дієсловом *знаходиться* ('виявлятися'): *З лівого боку знаходиться кілька поганеньких, але просторих будівель...* [4: 54]; *Земельна власність, що знаходиться в приватних руках, у наш час так швидко пливе з рук до рук* [5: 76]. Зокрема, як стереотипізовану сприймаємо текстову структуру *знаходиться в приватних руках*.

Відношення предмета і його властивостей вербалізують дієслова *характеризуватися, відрізнитися* (чим?), *мати, володіти, знаходити, бути* (яким?), що підкреслюють актуальність характеристики «від предмета до його властивості»: *Клас капіталістів, який давно вже володів засобами ви-*

*робництва* [4: 71]; *Пригадаймо собі ще, що селянський банк не міг навіть всюди мати докладні інформації о вартості реальностей довжників* [4: 300].

Дієслово *бути*, ужите в конструкціях — характеристиках властивостей предмета, часто вжите у формі минулого часу: *Крик той се не був пустий газетний крик, але був справді відголосом переконань і виводів значної часті послів ради державної* [4: 86]; *Для підписання викликано, крім того, повітового лікаря, котрому, звичайно, також бажано, щоб стан здоров'я населення в його повіті був якнайкращий* [5: 207].

До предметно-логічного аспекту належить також опис структури, архітектоніки явища, реалії тощо, їх входження до складу інших явищ, що у науковій економічній мові І. Франка передають дієслова *складати* (що?), *складатися* (з чого?), *включати* (у що?), *поділятися*, *членуватися*, *мати у складі*, *входити до складу*, *належати* (до чого?). Пор.: *Засоби і знаряддя виробництва складають те, що називається капіталом* [4: 40]; *Автор ... включає в коло своїх досліджень також сімейні відносини, власність, помешкання, харчування, звичаї, характер, освіту і моральність галицьких шевців...* [5: 262]; *Відтоді питання соціальне розширилося на всіх робучих людей всіх країв і околиць і викликало великий міжнародний рух робітницький, до котрого входять чимраз нові і більші маси робітників* [4: 8]; *Ремесло зецерське, хоть і належить, безперечно, до т. зв. промислових, то все ж таки багато де в чім різниться від всякої фабричної роботи при машині* [4: 8]. Зауважмо: вживання конструкцій із дієсловом *включати* в такому значенні в сучасній літературній мові теж периферизоване.

Із погляду вираження ступеня актуальної кваліфікації зіставних відношень показові конструкції та висловлення з дієсловами *співвідноситися*, *належати (до)*, *стосуватися*, *відноситися до* (сучасна норма — *належати*) як синонімічні засоби опису ієрархічних відношень. Наприклад: *Наш обрахунок відноситься, отже, до першої групи, що стосунково працює ще під найліпшими вимінками* [4: 12]; *А до розумного господарювання, на думку автора, належить в першу чергу розуміння, що «підтримка окремих осіб іще мало робить для загального добра»* [5: 239]; *Час від часу «Praca» публікуватиме короткі звіти про нові відкриття і винаходи, зокрема такі, які більше стосуються трудящих класів* [4: 17].

Ще один різновид предметно-логічних відношень — відношення *залежності*. В аналізованих текстах вони охоплюють значення зумовленості, причини — наслідку, підстави — висновку, мети.

Так, значення зумовленості передають текстові структури з дієсловами *визначатися*, *залежати*, *бути залежним*, *зумовлювати*, пор.: *Пан Щепановський забуває ... навіть про внесення до проекту бюджету статті про доход від маєтності, неправильно обкладеної податками, котрі визначаються втраченими внаслідок невнесення рекурсу* [5: 153]; *Шевці, зайняті домашнім промислом, так само залежать від кон'юнктури, як ремісники і фабриканти, або ще більше* [5: 264].

Причиново-наслідкові значення відбивають текстові структури з дієсловами *призводити* (до чого?), *викликати*, *створювати*, *спричиняти*,

визначати, впливати: *До пришвидшення нашого економічного занепаду **призводило і призводить** так багато фатальних причин.., що вияснення їх вимагало б широкого статистично-економічного трактату [4: 19]; Влітку ... нестача хоч би 100 000 гектолітрів або вилучення їх із магазинів **може ви-кликати** підвищення ціни за 10 з. р. за гектолітр [5: 81]; Тисячі найрізніших відносин переплетені з собою і **впливають** на себе так, що, як говорять русини, «верхнього б'ють, а спіднього болить» [5: 231].*

Із вербалізацією висновкового значення пов'язані функції текстових структур із дієсловами *впливати, показувати, свідчити, говорити* (про що?), *означати, указувати*: *З того вже **впливає**, що й маніфестація правительства не могла бути також без примішок політичних... [4: 96]; Наука дуже точно **показала**, як виникла власність... [4: 40]; Львівські польські часописи подали про питання індемнізаційне короткі уваги, що дуже **непідхлібно свідчать** про їх економічне знання [4: 119]; **Це означає**, що за фразами про піднесення краю, про інвестиції і т. п. люди криють власні інтереси [5: 235].*

Типовий засіб вираження значення мети в мові розглядуваних економічних праць — текстові структури з дієсловом *служити* ('бути, виконувати свої функції'): *невеличка частъ державних видатків, яка плине на школи в Галичині, дуже маленько **служить** на хосен нашої народності... [4: 150].*

Текстові структури-поняттєві порівняння актуальні для економічних праць загалом й аналізованих творів Франка зокрема. Йдеться про порівняння як логічну текстову структуру-зіставлення (*менше ніж, більше ніж, дорожче ніж, різне ніж*) реалій не за ознаками образності, а за сутнісними властивостями предметів, реалій, явищ, як-от: *Це називається в економіці, що пропозиція цукру була **більшою, ніж** попит на нього [4: 72]; Порівняння цієї плати з платою інших робітників показує, що навчений шевський челядник одержує приблизно стільки, а іноді навіть **менше, ніж** простий, ненавчений поденник [5: 266]; Правда, правительство австрійське в пізніших часах відступило від патенту з 17 цвітня 1848, і даровизну мусив і мусить край наш оплачувати **дорожче, ніж** інші краї не даровизну... [4: 99]; **Що хто хоче, нехай і розуміє собі під джерелами крайовими: добра камеральні й скарбові доходи чи що-будь інше, — все-таки становище скарбу державного супроти управнених (дідичів) тут принципіально **різне, ніж** у первіснім патенті [4: 102].***

Зіставлявані реалії економіки не є ідентичними. Вони лише дещо нагадують одна одну, що засвідчує вживання характерних текстових структур зі словами *подібний; так як і; не так як; так само як*: *В сільському господарстві, **подібно, як і в промисловості**, капітал також дедалі більше підкорює працю [4: 37]; ... § 85 промислового закону, який вимагає, щоб на кожній фабриці, де постійно працює понад 20 робітників, були **каси взаємодопомоги, фонд інвалідів та інші подібні до них «гуманітарні» інституції** [4: 58]; **Торгова ціна праці, так як і ціна кожного товару, означена звичайними економічними правилами...** [4: 32]; **А тепер погадайте, що для доповнення недостачі зецер не може заробити збоку, бо його робота зовсім **не така** пригідна до заміни, як шевська, кравецька і т. і. [4: 10]; Шевці, зайняті***

домашнім промислом, **так само** залежать від кон'юнктури, **як** ремісники і фабриканти, або ще більше [5: 264].

Отже, в економічних працях І. Франка засвідчено різні типи вербалізації модально-логічних та предметно-логічних відношень. До найбільш актуальних засобів вербалізації належать дієслівні текстові структури.

Реалізація логічних відношень у науковому стилі пов'язана зі зв'язністю викладу. Ця функція в економічних працях І. Франка покладена на вказівні займенники *це (се), цей (сей)*. Вони виступають своєрідними маркерами автора, щоб привернути увагу читача до певного моменту в розвитку думки, підкреслити значення акцентованого змісту, а отже, переконати у правильності викладеної концепції. Такі займенники — своєрідні слова-опертя з видільною властивістю: **Цей податок руйнує і вбиває його** [4: 26]; *Ну що, якби так узяв хто та почислив **сей** тихий податок з усіх громад по краю, а взяв вже не 786, а хоч би по 50 г[ульденів] річно, — ну, дорахувався б він, певно, гарної суми!* [4: 85]; *Отже, сума **цього** «постійного капіталу» складає 11 злотих ринських...* [4: 57]; *На основі **сього** міністеріального розпорядження виготовила й оголосила д[ня] 10 січня 1859 р. дирекція східно-галицького фонду ідемізаційного «Обвіщення»...* [4: 106]; *Чи багато, прим., селянинові **поможе** щадити, **се** зн[ачить] уривати собі від рота **те**, що міг би з'їсти...* [5: 231].

Логічність мови наукових економічних праць І. Франка організують також вставні слова та словосполучення. Вони є композиційними скріпами. Одні з них (наприклад, *по-перше, по-друге, з одного боку, з другого боку* та ін.) репрезентують градаційні відношення в тексті й ступінь важливості та порядок інформації: **По-перше**, щоб із заощаджених, точніше сказати, *видертих у тих нещасних людей грошей, дирекція на кілька тисяч ринських могла підвищити собі тантьєму, а **по-друге**, щоб на місце звільнених (поляків і українців) приймати чужоземців!* [4: 21]; *З того виходить **те**, що, з одного боку, робота йде швидше, справніше і легше, але, з **другого**, **те**, що робітник...мусить тумануватити...* [4: 7].

Текстові структури другого типу (*власне, між тим, між іншим* та ін.) маркують певний фрагмент тексту як такий, що безпосередньо не стосується основної лінії наукового викладу, а є додатковим аргументом: *у 24 господарів села Люблі в нових аркушиках виказано власності ґрунтової 251 морг, **між тим**, коли на ділі вони посідають тільки 162 морги* [4: 333]; *Ось через що, **між іншим**, машини і машинові фабрики ... стали, однак, джерелом виродження і каліцтва для тисяч і тисяч робітників* [4: 8].

Текстові структури третього типу — *крім того, при цьому* — вжиті для залучення додаткового аргументу, який підтверджує висловлену раніше думку: **Крім того**, *у нас під руками **таке ж** справоздання палати бродської з р. 1875...* [4: 45]; *Але тільки тоді, коли ми підійдемо до самого паркана, до головних воріт, що мають дзвінок і дуже неохоче відкриваються, — **при цьому** з такою підозрілою обережністю, як якась тюремна брама...* [4: 53].

Четвертий тип текстових структур — конкретизатори (*наприклад*): *Ми не торкаємося зовсім тих **небагатьох**, які в своєму житті справді зовсім нічого не роблять, **наприклад**, капіталістів...* [4: 66]; *Так, **наприклад**, у львів-*

ських броварнях і на промислових підприємствах Коломийського повіту, а також у гарбарнях існує нелад [5: 248].

П'ятий — підсилювачі (особливо): *Кожен, хто знає, як важко у нас приватним особам одержати які-небудь статистичні дані, а особливо, коли ці люди мали нещастя звернути на себе Аргусові очі властей* [4: 52]; *Свята правда, особливо, коли мати на увазі найстарішу і «найповажнішу» газету — «Gazetu Lwowski»* [5: 205].

Важливими для реалізації послідовності й логічності викладу в досліджуваних економічних текстах є також вставлені конструкції. Найбільш поширені на позначення:

1) засобів авторизації: *Успішної помочі, на думку бесідника, не можна надіятися від крайових сеймів, а тільки від ради державної, і тому організація селян повинна обіймати всю державу* [5: 229]; *Така конверсія, на думку автора, має усі некорисні сторони неконвертування і не дає жодної користі конверсії* [5: 236]; *На думку ради завідувачів, таке зменшення корисне, оскільки з меншим капіталом можна робити більші обороти* [5: 284];

2) засобів адресації, діалогізації (як ви розумієте..., як ви бачите, як [ми] видимо): *Таким чином праця стає простим товаром щодо капіталу, бо, як бачимо, її ціна (тобто заробітна плата) підноситься тоді, як на неї більший попит, і, навпаки, спадає, коли попит зменшується* [4: 36]; *Зрештою, такий дрібний підприємець вічно стогне під натиском великого капіталу, з яким конкурує і який його, врешті-решт, пожирає, як це ми бачимо щодня* [4: 68].

Функцію засобів підкреслення, упорядкування логічності викладу в мові економічних праць І. Франка виконують також текстові структури з дієсловами, які маркують етапність розвитку думки:

а) побудову гіпотези: *Припустім же, що податник той єсть халупником і платить тільки податок домовий* [4: 289];

б) розвиток думки, продовження міркування: *Перейдемо тепер до дуже цікавої і дуже важкої рубрики видатків крайових* [4: 192]; *Погляньмо тепер на статистику довжників, котрих постигла ліцитація* [4: 355];

в) уточнення, конкретизацію інформації, фактів, акцентуалізацію (зазначимо, погляньмо, бачимо / видимо, що, замітимо та ін.): *Вважаю конечним зазначити зараз на вступі своє становище в тій справі* [4: 88]; *тут замітимо, що на камениці банку у Львові тяжить вже 200 000 з[л.] р[инських] на конто банку крайового* [4: 305]; *До того комітету вибрано (замітимо тут, не зовсім по мислі кліки банку іпотечного і кредитового) п. Вротновського...* [4: 320];

г) повернення до попередньої думки (згадаємо, вернемося та ін.): *Пор.: но згадайте, що і жінка з 4 дрібними дітьми не може на власну руку вести ніякого зарібку* [4: 10]; *Згадайте лишень, скільки то було клопотів, заким люди почали садити і вживати картофлю!* [5: 179]; *Але вернім до нашого зецера* [4: 8];

г) висновок: *Видимо, що якраз на такім самім стоять і найбільшій промислові робітники* [4: 49]; *Як бачимо, сума видатків о 2 р[инських] 35 кр[ейцерів] переходить суму пересічного тижневого доходу* [4: 10]; *Значить,*



уся капіталістична продукція полягає на творенні надвишки, котра задарма дістається капіталістові [4: 32].

Усі ці текстові структури, з одного боку, фіксують логіку пізнавальної, а згодом текстотвірної діяльності автора, а з другого — стимулюють читача до активної сприйнятевої, мисленневої інтеракції, внаслідок якої читач має стати своєрідним «співпошуковцем» автора.

Інший рівень організації логічності викладу в науковому тексті засвідчують вставні і вставлені конструкції, які забезпечують *цілісність тексту*, підпорядкування реченневих структур його основній ідеї. Такі текстові структури вказують на певний розрив у розвитку думки: вони можуть вживатися через необхідність вирівняти, урівноважити соціокультурний та лінгвістичний досвід потенційних співрозмовників, комунікантів, мовно-інтелектуальні тезауруси яких часто не збігаються. Наприклад, І. Франко так акцентує увагу на правдивості зображення автором образу життя подільського народу: *Однако ж описаний автором образ життя народу подільського, щоб тільки частка була в нім правди (а частка, і то не мала, певно, є), так сумний і чорний, що всякому насунеться на ум питання: яким ходом край, так багатий з природи, як Поділля, міг зайти в таку нужду і чому не може з неї видряпатися?* [4: 13]; *Для селян перед тим підданих, а опісля очиншованих, чини річний зістав скапіталізований (т[о] зн[ачить], чини узнано процентом від певного капіталу й обчислено той капітал), і той капітал мали вони сплатити в річних ратах* [4: 108].

Вставлені конструкції орієнтовані на відтворення поліаспектності міркувань автора і паралельно (можливо, навіть одночасно) спрямовані на передавання ситуативних асоціацій. Їх уживання в тексті зумовлене цільовими настановами автора, тому думка зазнає актуального членування: *Фабрики з нечуваною швидкістю і у величезних кількостях виробляють речі, які раніше ремісник виконував сам або щонайбільше з допомогою кількох підмайстрів, і створюють ремісникам, що залишилися (бо значна частина їх уже зовсім упала жертвою фабричної продукції), таку конкуренцію, що вони ледве можуть прожити...* [4: 70].

Такі повідомлення другого плану зміщують семантичні акценти, вони можуть підкреслити, виділити щось. При цьому вміщення важливих повідомлень у дужки має і свій особливий смисл: оскільки такий текст розрахований на зорове сприймання, конструкції в дужках створюють уточнювальний план повідомлення.

Отже, текстові структури, які вербалізують логічні відношення у науковому тексті, — це дієслівні конструкції з перевагою об'єктивної модальності в їхній семантиці, вставні та вставлені конструкції, що забезпечують цілісність і зв'язність наукового тексту.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Золотова Г.А. Очерк функционального синтаксиса русского языка. Москва, 2009.
2. Матвеева Т.В. Функциональные стили в аспекте текстовых категорий: Синхронно-сопоставительный очерк. Свердловск, 1990.
3. Сенкевич М.П. Научные стили. Москва, 1984.

4. Франко І. Зібрання творів: у 50 т. Т. 44. Кн. 1. Київ, 1984.
5. Франко І. Зібрання творів: у 50 т. Т. 44. Кн. 2. Київ, 1984.

#### REFERENCES

1. Zolotova, G. (2009). Essay on the functional syntax of the Russian language. Moscow: LIBROKOM (in Rus.).
2. Matveeva, T. (1990). Functional styles in the aspect of text categories: Synchronous-comparative essay. Sverdlovsk: Ural's'kyj universytet (in Rus.).
3. Sienkiewicz, M. (1984). Scientific styles. Moscow: Vysshaja shkola (in Rus.).
4. Franco, I. (1984). Collected works: 50 v. Vol. 44 (1). Kyiv: Naukova dumka (in Ukr.).
5. Franco, I. (1984). Collected works: 50 v. Vol. 44 (2). Kyiv: Naukova dumka (in Ukr.).

Статтю отримано 23.01.2019

*Z.I. Vysotska, O.V. Bogach*

Odesa National Economic University, Odesa

#### TEXT STRUCTURES — VERBALIZERS OF CATEGORY OF LOGICALITY IN THE ECONOMIC WRITINGS OF IVAN FRANKO

Logic is a categorical sign of a scientific language that defines the structural and logical scheme of the organization of the text, and the properties and mechanisms of the deployment of this scheme, reflecting the development of thought in the text.

Among all functional styles of literary language logic is a differential feature of the scientific language itself, one of its most important parameters.

The urgency of the article is conditioned by the need for a comprehensive study of text structures that verbalize logical differences in the scientific text, in particular modal-logical, subject-logical, as well as text structures that ensure the connectivity and integrity of the text.

The article focuses attention on the logic in the aspect of the consistent presentation of the conceptual content of the linguistic units with the meaning of certain logical-semantic relations between the concepts within the expressions of different degrees of complexity — from the individual sentence to the whole text.

In the sentence, the logical-semantic relation of concepts reflects modal-logical relations (relation with objective reality) and subject-logical relations. In the language of economic works of I. Franko, the verbalizer of modal-logical relations is primarily a verb-predicate. The relation of the qualification of the subject in the scientific text is realized with the conditional definition of this subject, in connection with the characterization of its properties and the comparison with other objects.

The implementation of logical relations in the scientific style is connected with the connectivity of the presentation. This function in the economic writings of I. Franko is assigned to the indicative pronouns *this (se)*, *this (this)*. They act as original markers of the author to draw the attention of the reader to a certain point in the development of thought, emphasize the importance of accentuated content, and, therefore, to convince the correctness of the above concept.

The implementation of logical relations in the scientific style is connected with the connectivity of the presentation. This function in the economic writings of I. Franko is assigned to the indicative pronouns *this (se)*, *this (this)*. They act as original markers of the author to draw the attention of the reader to a certain point in the development of thought, emphasize the importance of accentuated content, and, therefore, to convince the correctness of the above concept.

Another level of organizing the logic of the presentation in the scientific text is evidenced by the inserted constructs that organize the integrity of the text, subordination the structures of the proposal to its basic idea.

**Keywords:** *text structures, logic of the scientific language, modal-logical and subject-logical relations, verbalization of the connectivity of the text, verbalization of the integrity of the text.*